

G
r
ö
n
a

s
k
o
l
g

r
d
a
r

Fåglar in på knuten

NATURSKOLEFÖRENINGEN

är en intresseförening för människor som arbetar med utomhuspedagogik.

Vi arbetar för en idé; att lära in ute. Positiva upplevelser i naturen är grunden för att förklara ekologiska samband och för att förstå miljöfrågorna. Kunskapen om naturen börjar i naturen!

MEDLEMSSKAP

Enskilda personer och organisationer är välkomna som medlemmar. Enskild medlem får ett ex. av Bladet, som utkommer med fyra nummer per år. Institutioner får 3 ex. per nummer.

ÅRSAVGIFT

- enskilda medlemmar 220 kr
 - organisationer/institutioner 460 kr
- Anmäl dig på föreningens postgiro 493 33 84 - 2. Uppge namn, adress och telefon.

ADRESS

Naturskoleföreningen
c/o Kristina Jarnedal
Tenorgatan 14
421 38 Västra Frölunda

BLADET

Naturskoleföreningens medlemstidskrift. Utkommer med fyra nummer per år.

ANSVARIG UTGIVARE

Stina Lindblad

REDAKTÖR

Robert Lättman-Masch

ADRESS

Bladet
c/o Robert Lättman-Masch
Strandvägen 2
148 30 Ösmo
Tel. 08-520 73708
robert.lattman@naturskolan.pp.se

HEMSIDA

www.naturskola.se

TRYCK

Affärs- & Tidskriftstryck, Vallentuna

UPPLAGA

1200 ex.

PAPPER

Multi Art Silk
Miljömärkt "Bra miljöval"

ANNONSER

Helsida 600 kr
Halvsida 300 kr
Kvartssida 200 kr

MANUSSTOPP

Nr 4/10 1 november

FRAMSIDA

Foto: se artiklar

STYRELSEN

kan Du vända Dig till om Du vill veta mer om föreningen eller har någon idé som Du vill framföra.

ORDFÖRANDE

Stina Lindblad
Hyttö Naturskola
Älvkarleby kommun
Box 4
814 21 Skutskär
070-645 11 92
stina.lindblad@fcedu.alvkarleby.se

KASSÖR

Kristina Jarnedal
Tenorgatan 14
421 38 Västra Frölunda
070 767 51 59
kristina.jarnedal@utb.harryda.se

LEDAMÖTER

Agneta Fries
Skogsbrynet 2
903 43 Umeå
090-13 87 83, 070-22 06 358
agneta.fries@umea.se

Gun Jacobsson
Anders Billes väg 2
240 10 Dalby
046-209486, 0706-545057
s-e.gun.jacobsson@telia.com

Kalle Lindeborg
Lidberga 3
186 91 Vallentuna
08-51025325, 070-720 44 86
kalle.lindeborg@swipnet.se

Pessi Liukkonen
Ängomsvägen 16
86433 Matfors
060-614184, 073-0538088
pessi.liukkonen@sundsvall.se

Torbjörn Wrangle
Bävervägen 19
654 68 Karlstad
070-221 23 60
torbjorn.wrangle@karlstad.se

Britt Eklöf
Långviken 409
69492 Hallsberg
070-55-88-547
naturskolan@skola.kumla.se

Anders Sjöberg
Torkilsväg 7C
791 52 Falun
070-231 25 50
naturskolan@falun.se

REDAKTÖR FÖR BLADET

Robert Lättman-Masch 08-52073708

WEB-ANSVARIG

Sam Peterson 044-13 63 61
naturskolan@utb.kristianstad.se

INFORMATIONSMATERIAL

Naturskoleföreningen har material till mässor, föreläsningar och utställningar. Behöver du informationsfoldrar, låna föreningens Power Point eller Roll up, köpa tygmärke med Naturskoleföreningens logo kontakta Stina Lindblad på tel 070-645 11 92.

TILL ALLA SKRIBENTER

Vi är tacksamma om Du hjälper oss med några enkla saker när Du skriver i Bladet:

- Dela upp texten i mellanrubriker.
- Skriv gärna bildtexter.
- Bifoga illustrationer eller foton med hög upplösning.
- Skicka en fil med din egen layout där det framgår var bilder passar. Skicka också en ren fil där Du sparat texten i Word i typsnitt Times new roman 10 p utan inslag av layout, tabeller eller andra finesser som finns i textprogrammet.
- Det går bra att skicka material som e-post:
robert.lattman@naturskolan.pp.se

Bladet 3/10

Föreningssida.....	2
Ledare.....	3
Lärande utemiljöer.....	4
Fågelbord i undervisningen.....	5
Skolgård för hållbart lärande.....	6
Gröna skolgårdar.....	9
Publika uteklassrum.....	11
Locka fåglar.....	12
Favoritplatser.....	14
En bra utemiljö på förskolan.....	17
I vilken mylla växer en naturskola?.....	20
Naturrutin.....	23

Ansvar för innehåll i detta nummer:

Naturskolor i region syd

Vinterhalvår - en tid att ta vara på

Hösten är här och med den många fåglars flytt till sydligare breddgrader. Det kan kännas dystert men varför inte ta vara på de fåglar som stannar istället för att deppa över dem som flyttat. I detta nummer av Bladet hittar du tips på hur du tar eleverna närmre naturen och naturen närmre eleverna genom vinterfågelmätning och skolgårdsutveckling. Jag uppmanar er också att delta i Svenska ornitologiska föreningens (SOF) vinterfågelräkning som är en rolig aktivitet under vintern, där eleverna har möjlighet att delta i en nationell inventering av våra stannfåglar.

Vinterfågelmätningen kan bli första steget till att göra skolgården till ett spännande rum för lärande. Utomhuspedagogiken begränsar sig inte till skogen eller ången utan kan lika gärna bedrivas i stadsmiljö och i skolans absoluta närhet, innanför skolans staket. Skolgården kan kännas tryggare än skogen eller ången då gruppen är stor och personalen begränsad. Använd de möjligheter som finns på just er speciella plats! Att använda skolgårdens trygga och välbekanta miljö kan också vara första steget ut i en mer vild natur. Läs om hur naturskolor utvecklat skolgårdar till platser för lärande i detta nummer.

Naturskoleföreningen kommer i år att delta vid skolmässan Skolforum i Älvsjö under novemberlovet. Tidigare år har vi haft en egen monter där vi har sålt böcker och berättat om vår verksamhet. Nytt för i år är att vi delar monter med våra samarbetsorganisationer i Utenavet som är ett nationellt nätverk för främjande av utomhuspedagogik.

Utenavet består av Nationellt Centrum för Utomhuspedagogik (NCU), Friluftsförbundet,

MOVIUM –Centrum för stadens utemiljö vid SLU, Naturskoleföreningen, Skogen i skolan (SiS), Nationellt Centrum för främjande av god hälsa hos barn och ungdom (NCFF). Nu planerar Utenavet för nästa Ute är inne-konferens i Malmö september 2011. Som vanligt hålls huvuddelen av konferensen utomhus i form av workshops som alla organisationer i Utenavet hjälps åt att hålla i. Aktuell information kommer att finnas på www.utenavet.se och de olika organisationernas egna hemsidor.

Fortbildningssatsningen "Skogen som klassrum" som är ett gemensamt projekt med Naturskyddsföreningen, har under hösten fortsatt. Vi kan nu konstatera att ca 1500 pedagoger i kommuner som saknar naturskola fått utomhuspedagogisk fortbildning. Detta har lett till att 30 000 elever fått delta i utomhuspedagogiska övningar! Läs mer om Skogen som klassrum i nästa nummer av Bladet. Är du intresserad av att din skola och kommun ska få delta kontakta Stina Lindblad på stina.lindblad@alvkarleby.se.

Tillsammans gör vi utomhuspedagogiken starkare!

STINA LINDBLAD

Lärande utemiljöer i Kristianstad

”

Barn lär och utvecklas i samspel med den fysiska omgivningen. Naturupplevelser är centrala i förskolans verksamhet. De innehåller en mångfald av sinnesintryck i form av färger, former, dofter och ljud. Också förskolemiljön ska vara stimulerande för barnen och locka till nya upptäckter och utforskningar. /--/

Ostrukturerat och formbart material gynnar fantasi och kreativitet. En stimulerande och mångsidigt användbar miljö fångar barnens uppmärksamhet och ökar deras koncentration och uthållighet i lek och utforskande ”

Fågelbord i undervisningen

Så här gjorde vi

Under förra vintern var flera skolor i Eskilstuna aktiva med att mata, studera och räkna fåglar vid sina fågelbord. Naturskolan tillhandahöll fågelautomater till de skolor som ville ha. Miljöförvaltningen i Eskilstuna engagerades i projektet. I Eskilstuna kommenteras ständigt mängden råttor och kajor och därför kändes detta nödvändigt. Vi skrev tillsammans ihop "ordningsregler" för fågelbordet. I huvudsak handlade dessa om att hålla rent och snyggt kring fågelautomaten, att avbryta om det blev problem och att förvara fågelmaten betryggande. Till det ändamålet använde vi tjocka snietshinkar i plast med lock. Till varje

fågelbord utsågs också en ansvarig lärare. Vår lokala fågelklubb sponsrade de första 15 kilona fågelfrö mot att få ha sitt namn med i utskicket till skolorna. Naturskolan ställde upp med lektioner ute och inne kring vinterfåglar. De flesta av de aktiva skolorna skickade in resultat till SOF:s vinterfågelräkning och till nästa år hoppas vi utöka antalet fågelbord och rapporter.

Varför är det så bra med fågelbord?

Själv är jag en hängiven fågelbordsnörd. Mycket tid tillbringas vid köksbordet med utsikt över fågelbordet och ingen möda lämnas osparad när det gäller att hitta optimala matsedlar för traktens fåglar. Att jag delar det intresset med många andra märks av andra artiklar i detta nummer av Bladet. Det fungerar utmärkt att utnyttja detta intresse i skolan. För mig finns det fem nyckelord:

1. Förstahandsupplevelser

Arbete med fåglar för mig tenderar lätt att bli rätt "Linnéanskt" med guiden som pekar ut fåglarna i omvärlden: "Titta en sån och där en sån...". Vid ett fågelbord händer det oftast något och tittar man ett tag kommer säkert en talgoxe som gungar på talgbollen. Detta är ju betraktarens alldeles egna upplevelse. En observation man gjort först av alla och kanske t.o.m. är ensam om.

2. Närhet

"Kolla där borta, den där prickén i horisonten, oj där försvann den;

det var en lärkfalk". En matsökande upptagen talgoxe på några meters håll kan vara en minst lika häftig upplevelse.

3. Empati

Att mata är att värna om och vårda och är ett uttryck för att man bryr sig om naturen. Vi ökar vinteröverlevnaden för många individer genom matning.

4. Kunskap

Det är ett begripligt antal arter som kommer till fågelbordet som är fullt möjliga att lära sig. Vill man undersöka olika beteenden så är matplatsen en utmärkt plats att göra det på.

5. Engagemang

Det är lätt att bli fågelbordsfanatiker.

Som sagt: "Fåglar äger!"

TEXT OCH FOTO: NICKE HELLDORFF
NATURSKOLAN I ESKILSTUNA

Skolgård för hållbart lärande

barkflis, stockar & stenar

Naturkullar 1:50

Fågelmatning engagerar – och gör nytta på två sätt!

Varje vinter mer än tiofaldigas antalet fågelskådare i Sverige. Normalt räknar vi med att det finns ca 25 000 aktiva fågelskådare, men under vintern är de mellan 250 000 och en halv miljon! Så många är det nämligen som matar fåglar. Och fågelmatningen gör nytta – både för fåglarna och för fågelmatarna!

I månadsskiftet januari/februari 2010 deltog ca 19 500 personer i "Vinterfåglar inpå Knuten". Det är Sveriges Ornitologiska Förenings stora räkning av vinterfåglar vid våra fågelmatningar. Sammanlagt räknades ca 1 150 000 fåglar, och som vanligt var talgoxen den talrikaste arten med ca 150 000 rapporterade individer.

Det var femte året som räkningen arrangerades, och antalet medverkande har stigit sakta men säkert – från drygt 10 000 första året till nästa det dubbla i vintras. Något som också blivit uppenbart under de fem åren är att vinterfågelmatningen har stor betydelse – för fågelmatarna själva!

"Det är så fantastiskt roligt att få lite liv utanför fönstret under de grå vinterdagarna" är en kommentar vi ofta får från dem som skickar in rapporter. Fågelmatarna själva lever alltså upp och får ny energi tack vare fågelmatningen – utan att ha ätit ett endaste energirikt solrosfrö!

Matande väcker intresse

Många säger också att matandet väckt ett slumrande fågel- och naturintresse hos dem och att de plockat fram eller köpt fågelböcker för att kunna känna igen de olika arterna. Det växande intresset för fåglar märks också i landets fågelföreningar, bl.a. har riksföreningen SOF:s medlemsantal ökat med ca 30 procent under de senaste fem åren.

Naturligtvis har fågelmatningen även en viss betydelse för fåglarna. Sannolikt kan den kraftiga ökningen och spridningen norrut på senare

år hos arter som blåmes, nötväcka och grönfink delvis förklaras med ett ökat matande. Samtidigt måste vi vara medvetna om att fåglarna klarar sig ganska bra utan oss. De har vingar, och de arter som utvecklat en strategi att tillbringa vintern hos oss, vet att utnyttja vingarna om maten tryter. Innan fågelmatandet växte sig stort under 1900-talet var alla övervintrande fåglar hänvisade till att dra runt under vintern mellan olika, ofta tillfälliga, födokällor.

Därför är det inte heller någon risk med att sluta mata mitt i vintern. Fåglarna drar helt enkelt vidare då. Man kan faktiskt med fördel hänga ut en fröautomat utanför fritidshuset eller fjällstugan även om man bara tillbringar en vecka i huset.

Det kringflackande livet präglar faktiskt våra vinterfåglar än idag, all fågelmatning till trots. En ringmärkare i Närke bestämde sig att försöka ringmärka alla de ca tio blåmesar som besökte hans fågelmatning. När vintern var slut hade han märkt närmare 90! Det var alltså inte samma blåmesar som lät sig väl smaka av

läckerheterna utan många olika.

Enkel typ av miljöövervakning

Även om "Vinterfåglar inpå Knuten" inte uppfyller de krav man måste ställa på avancerad miljöövervakning, ger kampanjen oss värdefull information om hur fågelfaunan förändras. Bl.a. har vi under de få år som den pågått kunnat följa rödhakens spridning norrut vintertid. Från att ha varit en art som endast övervintrade i sydligaste Sverige, har den under senare år funnits upp till södra Norrlands kustland under vintern. Det skall f.ö. bli mycket intressant att se vilken effekt den senaste mycket kalla vintern fick på rödhakarna. Sannolikt gick den hårt åt de övervintrande individerna.

En annan sak som återspeglats i rapporterna är den parasitinfektion som drabbat grönfinken. Antalet grönfinkrapporter har minskat markant de två senaste åren, sannolikt som en följd av att denna art drabbats mycket hårdare än andra

Fåglar inpå knuten fotade genom köksfönstret. Med kikare och fågelbok på fönsterbrädan, redo att användas, blir det lätt att skåda fågel på en nivå som intresserar barnen i familjen.

Barnens favorit denna vinter var fasanen, särskilt för 3-åringen som inte behärskar kikaren ännu och gärna skådar större fåglar.

arter av Trichomonas-parasiter, en mikroorganism som angriper vissa fågelarters svalg.

Olika kvalitet på fågelmaten

En fråga som vi ofta möter från fågelmatare handlar om varför grannen har så många fåglar medan man själv bara har få eller inga alls. Det finns många svar på frågan, men de viktigaste handlar om störningar och om kvaliteten på den mat som bjuds.

Finns det ett stort utbud av matningsplatser inom ett område, väljer fåglarna det som är lugnast och har bäst mat. Upprepade störningar, t.ex. av folk som går genom dörrar eller av katter som lurar i buskagen, kan få fåglarna att överge en plats som de tidigare använt. Därför bör man sträva efter att placera sin fågelmatning i ett ostört läge där fåglarna både har god uppsikt över omgivningen och nära till skydd. Nästa steg är att välja bra foder, och bra foder i dessa sammanhang är synonymt med fettriikt. Det är oftast dessutom mycket bättre ekonomi att välja rena sorter i form av solrosfrö, hampfrö och jordnötter än att köpa s.k. viltfågelblandningar. De sistnämnda innehåller i regel en stor mängd havre och vete, dvs. mat som nästan bara gulsparvar och gråsparvar äter. Övriga arter kastar ut havren och vetet, med påföljd att det blir skräpigt under fågelmatningen.

Även när det gäller s.k. talgbollar

varierar kvaliteten betydligt. På senare år har lycksökare även lockats till denna bransch med påföljd att det funnits en hel del skräp på marknaden. Några sorters talgbollar har exempelvis i huvudsak bestått av vetedeg, som frusit sig stenhård när det blivit kallt.

Flera skolor med

”Vinterfåglar in på Knuten” genomförs alltid sista helgen i januari, från fredagen till och med måndagen. Att även dessa dagar ingår beror på att vi vill ge skolor och förskolor möjlighet att medverka. Det är också ganska många skolor som deltar, men de är

väldigt koncentrerade till områden där särskilda satsningar gjorts, t.ex. i Västergötland och Dalarna.

Vi ser gärna att många fler skolor och förskolor engagerar sig och räknar fåglar vid sina fågelmatningar. Eftersom den allra mesta rapporteringen sker via internet, finns preliminära resultat tillgängliga redan på tisdagen, dvs. dagen efter räkningens slutdag. När dessutom även post-rapporterna inkluderats i materialet, får alla deltagare en skriftlig redovisning.

TEXT: ANDERS WIRDHEIM
SVERIGES ORNITOLOGISKA FÖRENING
FOTO OCH BILDTEXT:
ROBERT LÄTTMAN-MASCH

Den hårda vintern lockade även fram hungriga rådjur.

Gröna skolgårdar i Lunds kommun

Ett vindkraftverk sätts upp med finansiellt stöd från Naturvårdsverkets klimatinvesteringsprogram (KLIMP).

Publika ute-klassrum

För ungefär 4 år sedan fick vi genom LONA (lokala naturvårdsprojekt) möjlighet att under ett år jobba med att låta alla elever i årskurs 2 och 4 vandra en del av en Sölvesborgsleden som har sin sträckning alldeles i anslutning till vårt samhälle. Leden går genom skogar och längs vägar med en väldigt spännande historia där Snapphanar har härjat och kungar haft kärleksaffärer med flickor från bygden.

STOPP

Att bara gå och gå har ju aldrig intresserat särskilt många barn. Det

måste finnas delmål som fångar upp dem på sin väg. Utöver de stopp vi gjorde för att berätta om allt spännande som historien hade att berätta så valde vi även att sätta upp gröna stoppskyltar med brevlådor längs leden. Brevlådorna innehåller olika materiel beroende på vilket tema vi har på just den platsen.

FÅGLAR

"Fåglar i skogen" är ett av våra fyra fasta stopp. Brevlådan innehåller en kikare, en A5-pärm med fågelbilder och en loggbok. Kikaren och pärmen är förankrade i brevlådan med en tunn vajer. Visst var vi och många andra skeptiska när vi bestämde oss för att lägga ut en kikare vid två av våra stationer men faktum är att under de här fyra åren så har vi bara blivit av med två stycken kikare. Ingen större förlust i sammanhanget och vi hoppas ju att de kikarna blev stulna just på grund av ett nyväckt intresse för ornitologi.

Vid den här stationen utfodrar vi fåglar vintertid genom våra hemmabygda foderautomater. Ett sextums avloppsrör, ca 120 cm långt, med ett krukfat av plast fastsatt i botten är en mycket lätttskött foderautomat. Vi fyller den med fågelmat, sätter ett lock på toppen och hissar upp den mellan två träd.

En annan modell av foderautomat är ett tretums avloppsrör med hönsnät i botten. Det här röret fyller vi med talgbollar innan vi sätter på ett lock och hänger upp den i ett träd. Vid den här stationen och längs hela leden har vi även satt upp fågelholkar i storlekar upp till holkar för kattuggla.

ATT SE DET LILLA

"Småkryp" är en annan station som innehåller luppar, burkar och insektssugar. Här kan vandraren ta en paus och förundras över den fascinerande värld som öppnar sig när man går ner på alla fyra och

verkligen tar sig tid att "Se det lilla i det stora".

Den här stationen är den som är närmast bebyggelse och här händer det ibland att innehållet försvinner och används på annan plats.

UNDERHÅLL

För kontroll och underhåll av de här stationerna får vi hjälp av kommunens handikappomsorg. En av deras brukare har som en av sina sysslor att kontinuerligt inventera brevlådorna och se till så att de alltid är användbara.

LOGGBÖCKER

Det som är mest intressant med de här stationerna är loggböckerna. Där får vi ta del av besökarnas tankar, reflektioner och observationer. Ett av målen med våra vandringar var att eleverna skulle förmå sina föräldrar att göra om vandringen med dem och det kan vi ibland se spår av i loggböckerna. Vi får också ta del av vad många andra vandrares skriver i loggböckerna och det är alltid spännande läsning.

Stationerna längs leden har blivit som små publika ute-klassrum där vandrarna får ett litet smakprov på ett utomhuspedagogiskt arbetssätt.

TEXT OCH FOTO: NATURSKOLAN I SÖLVESBORG

Locka fåglar

Naturskolan i Lund utmanar alla skolor och förskolor i kommunen. Vem lockar flest antal olika fåglar till sitt fågelbord?

Vilken är din favoritplats på skolgården?

I Nynäshamn sedan två år tillbaka ett projekt som kallas SPRING. Samordnare för detta förvaltningsövergripande projekt är Nynäshamns Naturskola och Karolinska Institutet står för den vetenskapliga delen av arbetet. Syftet är att utveckla utemiljöerna på skolor och förskolor för att ge barn och elever mer skugga, öka den fysiska aktiviteten och göra utomhuspedagogisk verksamhet på gården möjlig. Idén med SPRING bygger på kunskaperna från SCAMPER-studien från 2005 som visade att gårdar som var utformade på ett visst sätt gav barn möjlighet att vara ute hela dagen

utan att riskera strålskador från solen samtidigt som den fysiska aktiviteten och koncentrationsförmågan ökade. En lista med kriterier för den "goda" utemiljön används som riktlinje vid utvecklingen av gårdarna. Att göra gårdarnas ytor större är en av de viktigaste åtgärderna i projektet. Detta görs genom att angränsande mark annekteras i de fall det är möjligt och det är kommunen som äger marken.

Läs om projektet på:
www.nynashamnsnaturskola.se/spring

TEXT: ROBERT LÄTTMAN-MASCH
FOTO: INGER LÖTHMAN, MONICA LILJEHAMMAR, JONAS PAULMAN

Skapande av kuperad mark på en förskola. Stor yta, kuperad mark och mycket vegetation är de viktigaste kriterierna för ökad fysisk aktivitet och möjlighet till skugga.

Annektering av mark på en förskola för att få in mer vegetation på gården.

Mark som förut stått oanvänd görs nu om till ett utomhuspedagogiskt rum intill en stor skola.

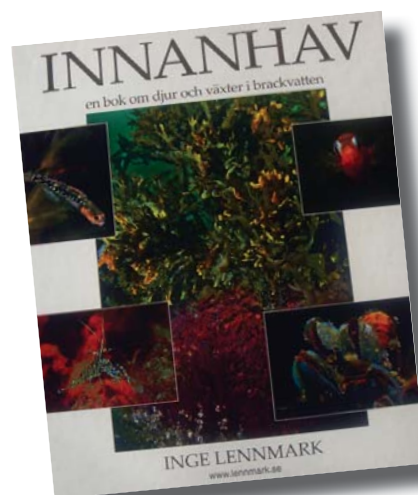
Innanhav - ny bok om havets liv

Detta är en bok för alla naturskolor och pedagoger som arbetar med djur och växter i brackvatten. Inge Lennmark presenterar i denna bok livet under ytan längs våra kuster i Sverige. Med drygt 300 sidor fantastiska bilder och informativa bildtexter är detta en bra uppslagsbok när man vill veta mer om olika djur och växter, från Kullaberg till Haparanda. Författaren själv menar att läsaren ska bläddra i boken och fastna vid vissa bilder och läsa lite fakta om den aktuella bilden för att

sedan bläddra vidare, ungefär som att surfa på Internet. Vill läsaren veta mer om specifika djur och växter är det registret som gäller.

Under 18 år fotograferade Inge Lennmark 134 ställen längs den svenska kusten för att få ihop bilderna till boken. Alla bilder är tagna på högst sex meters djup. Med cyklop, snorkel och simfenor kan alla simkunniga alltså få uppleva allt detta som så rikt visas i denna bok.

Boken säljs på www.lennmark.se
ISBN 978-91-633-2697-4

I vilken mylla växer en naturskola bäst?

Var finns bästa myllan för naturskolorna att utvecklas i? Jag vill knyta an till Anders Kjellsons reflektioner i förra numret av Bladet, kring Ammi Wohllins uppsats "Naturskolornas utvecklingsarena i utomhusdidaktik och lärande för hållbar utveckling". Anders ställer i sin slutkläm frågan om vi engagerade nybyggare, idébärare, opinionsbildare och inspiratörer kan klara av att inordna oss i lagstadgade styrdokument och riktlinjer. Jag tror styrdokument och ett tydligt uppdrag är förutsättningen för att säkra kvalitet och för att säkra naturskolornas existens i kommunen.

Naturskolan i Sollentuna är den naturskola som haft obruten verksamhet längst i Sverige och jag gör en historisk tillbakablick för att med den som modell ge exempel på hur en naturskola kan vara organiserad inom kommunen. Att det med viss periodicitet omorganiseras i kommuner vet alla som varit med några år. Det finns inget generellt svar på var den bästa myllan finns, men min erfarenhet är att Naturskolan i Sollentuna har anpassat sig till olika jordmåner under åren och på så sätt blivit hårdig och tålig, det har varit en viktig överlevnadsstrategi. Förändringar leder framåt och det har bidragit att Naturskolan har sökt nya målgrupper under resans gång. Risken att någon kommer med sekätören har funnits vid några tillfällen, då väger inte det personliga engagemanget så tungt. Risken för sekätören minskar om det i grunden finns en politisk vilja och ambition med att kommunen har en naturskola. Det måste finnas ett tydligt uppdrag, inte enbart bygga på personligt engagemang hos naturskolans personal.

ett kvalificerat komplement i undervisningen i naturorienterade ämnen". Kunskap om naturvård och naturreservat spreds också till politiker och invånare.

Den allra största förändringen skedde 1993, då kommunens omorganisation innebar att Naturskolans centrala pott pengar för skolklasser uteblev och Naturskolan blev en helt intäktsfinansierad resultatenhet där det gällde att sälja

EN TILLBAKABLICK

I begynnelsen, 1984, startades Naturskolan i Sollentuna genom att en chef på fastighetskontoret (det finns en gård) och en chef på skolkontoret (det finns en pedagogisk idé) slog sina kloka huvuden ihop. Väsby gård i naturreservatet blev Naturskolans lokal och uppdrag och mål fastställdes i politiskt beslut. Det fanns dessutom engagerade, nyutexaminerade biogeovetare med nybyggaranda som anställdes som naturskolelärare. Den organisatoriska tillhörigheten blev skolkontoret, närmste chef blev dåvarande skolchef. Fria händer och en stor tilltro till personalens engagemang kännetecknade de första åren. Samtliga elever från kommunens skolor använde Naturskolan och i dåvarande skolstyrelsens målprogram stod att "Naturskolan skall vara

verksamhet. I princip var det som att lägga ner Naturskolan då den ekonomiska omställningen gjorde att många rektorer ansåg sig tvungna att dra sig ur samarbetet. I detta svåra läge var det Naturskolans personal med sitt personliga engagemang som tvingades till nytänk, det fanns inte mycket stöd från centralt håll i kommunen. Budskapet uppifrån var att "är ni tillräckligt duktiga och attraktiva så får ni kunder och klarar ekonomin". En lösning blev att Naturskolan etablerade ett samarbete med kommunens fria gymnasium. Naturskolelärarna undervisade gymnasieelever i Naturkunskap A ute på Naturskolan och detta fyllde under tio års tid en del av det tomrum som uppstod. Naturskolan blev en enhet som sålde utbildningar och drev konsultverksamhet internt

i kommunen men också externt till andra kommuner. Som ett led i Sollentunas Agenda 21-arbete var Naturskolan delaktig i en lång rad uppdrag och utbildningar vid sidan av den mer traditionella klassverksamheten.

Vid nästa omorganisation flyttas Naturskolan över till Tekniska nämnden och läggs under samma tak som kommunens övriga gröna förvaltningar, Sollentuna Parker, där också naturvårdsenheten ingår. Naturskolan och Naturvärden har alltid haft ett nära samarbete, delvis beroende på Naturskolans placering i kommunens naturreservat. Under åren 1998 till 2002 utgör Naturvårdsenheten och Naturskolan en egen enhet under Teknik och Stadsbyggnad inom Samhällsbyggnadsnämnden. Nästa omorganisation innebär att Naturskolan separeras från Naturvårdsenheten för att från 2003 åter tillhöra Barn- och Ungdomsnämnden. Där är Naturskolan under några år en egen resultatenhet jämställd med de andra kommunala skolorna i kommunen. Systemet med köp och sälj kvarstår men en positiv förändring blir att det äntligen införs en "naturskolepeng" dvs en subvention från Barn- och Ungdomsnämnden för de skolor som använder Naturskolan. I och med detta ökar samarbetet markant med många skolor i kommunen. Nästa

förändring blir 2007, då omorganiseras de kommunala enheterna genom sammanslagningar till större enheter, förskolor slås ihop med skolor för att nå synergieffekter och antalet chefer ska minska. Naturskolan placeras under en av de kommunala skolorna med rektor som naturskolans överordnade chef. Där finns Naturskolan idag. Om det är bästa myllan? Det får framtiden utvisa.

UDDA

I en kommunal organisation kan Naturskolan vara en ganska udda fågel. Frågan är var i kommunens organisation Naturskolan bäst är placerad, spelar organisationstillhörighet någon roll? Ser man på hela landet är variationen stor, många naturskolor finns direkt under skolan men andra finns under pedagogiska centraler, miljöförvaltning, stadsbyggnad eller som mer tidsbegränsade projekt.

FRAMGÅNGSCENARIO

I mitt framgångscenario har Naturskolans verksamhet starkt stöd högt upp i den kommunala politiska hierarkin liksom starkt stöd av brukarna, dvs rektorer, lärare, elever och kommuninvånare. Det finns ett tydligt formulerat uppdrag med syfte och mål som är förankrat i kommunplan och skolplan, naturskolan används som ett redskap för ökad målfyllelse inom skola

och förskola. Vid förändringar kan alltid dessa övergripande uppdrag åberopas. Personal är utbytbar men styrdokument säkrar verksamhetens fortlevnad även om entusiasterna byts ut. Jag tror också att Naturskolan kan vinna på att ha sina ägg i flera korgar, att verksamheten är en kommungemensam resurs som gärna används av flera förvaltningar och inom flera områden t ex inom hållbar utveckling, hälsa och naturvård parallellt med huvuduppdraget att bedriva skolutveckling inom utomhuspedagogik.

Ammi framhåller i sin uppsats att naturskolepedagogerna som hon intervjuat uttrycker betydelsen av ansvar, frihet och variation i sitt arbete. Naturskolan är en idéburen verksamhet där personalens engagemang utgörs av en stark naturkänsla. Det tror jag alla naturskolelärare kan känna igen sig i.

Så receptet på framgång är nog som det mesta, en kompromiss; en del stöd i form av styrdokument, mål, engagerade chefer och två delar stor frihet som innebär en självständig ställning. Myllan är viktigt men också gödning och utrymme.

TEXT: ANNA CARIN NYBERG
NATURSKOLAN I SOLLENTUNA

FOTO: ROBERT LÄTTMAN-MASCH

På Naturskolan i Sollentuna har vi två outhärliga cykelvagnar som heter "Mini-Maxi". De är lätta att dra i terrängen och kan lastas med allt man behöver för en utedag med en klass. Vi möter ibland upp klasserna i deras närmatur i olika delar av kommunen och då är vagnen perfekt för den går också att fälla ihop till ett platt paket som kan stuvas in i bilen.

Vagnen går givetvis också att fästa på en cykel och vips har man en rullande naturskola. Den tillverkas i Hedemora på ett arbetscenter i kommunal regi. Vagn och frakt kostar 2695 kr. Hemsidan till vagnen: www.hedemora.se/combi/cykelvagn_643

ANNA CARIN NYBERG
NATURSKOLAN I SOLLENTUNA

LÄSA, LYSSNA OCH FÖRSTÅ

DRAMA

BOKSTÄVER

KREATIVT BERÄTTANDE

ATT LÄRA IN SVENSKA UTE

Nu är den här - boken om att lära in svenska ute. Naturskolorna i Sverige bjöds in till fortbildning med utgångspunkt från de 100 övningar som beskrivs i boken. Kurserna i Nynäshamn och Lund är startskottet för fortbildningen i utesvenska i Sverige. Kontakta er naturskola när ni vill ha fortbildning i hur uterummet kan användas i svenskundervisningen. Boken beställs på

www.outdoorteaching.com

RÖRELSE

ORD

bastant

Urberg
Lavbeklädnad
Hårda ytan kylar
Sprickorna består för evigt
Granit

GRAMMATIK

NATURRUTAN

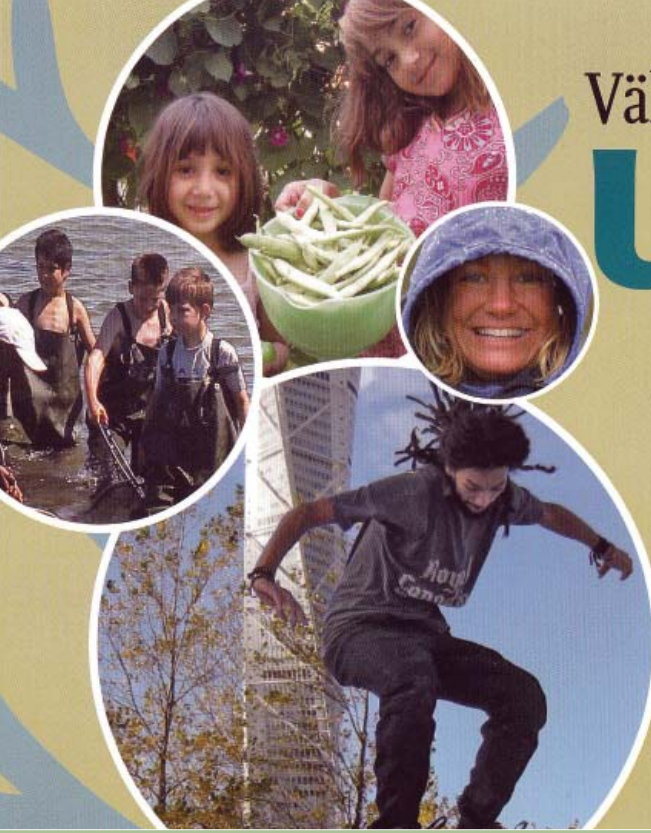
Studera fågelbon på skol- och förskolegården

Ett övergivet skatbo som blåst ner under hösten.

Bofinkens bo med lavar fastsatta på utsidan.

Välkommen till Ute är inne

Mångfald och lärande
i stadens natur- och
kulturmiljö
Malmö 29-30 september 2011

Nordisk konferens om utomhuspedagogik

www.utenavet.se

Läromedel

Att lära in matematik ute, 2005, bok av Uppsala, Falu, Nynäshamns Naturskolor, 140kr.

Beställ på www.outdoorteaching.com

Att lära in engelska ute, 2007, bok av Lotta Carlegård. 140 kr. Beställs på www.outdoorteaching.com

Leka och lära matematik ute. Förskolan. 2007, Bok av Molander, Strandberg, Lättman-Masch, Wejdmark, Bucht, Kjellander. 175 kr. Beställs på www.outdoorteaching.com

Att lära in ute året runt, 2007, bok av Nynäshamns Naturskola, 212 kr. Beställs på www.outdoorteaching.com

Att lära teknik ute, 2009, bok av Carina Brage. Beställs på www.outdoorteaching.com

Att lära in svenska ute, 2010, bok av Lättman-Masch, Wejdmark, Wohlin, Persson, Grantz, Lindblad, Sang. 212kr. Beställ på www.outdoorteaching.com

Naturpedagogik, bok av Germund Sellgren, 409 kr exkl moms, Gleeups utbildning AB, Box 367, 201 23 Malmö, 040 - 20 98 00, www.gleeups.se

Utomhusdidaktik, bok av Lundegård, Wickman, Wohlin, Studentlitteratur

Smådjur i Kristianstads vattenrike, häfte 30 kr, 044-13 63 61, naturskolan@utb.kristianstad.se

Vattenriksenurran, 300 kr för 15 st, 044-13 63 61, naturskolan@utb.kristianstad.se

Vattenexperiment, häfte 40 kr, 044-13 63 61, naturskolan@utb.kristianstad.se

Energikompendium, 40 kr, 044-13 63 61, naturskolan@utb.kristianstad.se

Musik-CD, Välkommen in i naturen visor, inklusive not- och texthäfte, Gerd Strandberg tel 018-25 14 74

Musik-CD, Med öppna ögon, Gerd Strandberg tel 018-25 14 74

Sinnenas skog, miljöpedagogik på Pereyra, 60 kr, 08-16 70 30

Smådjur på land, häfte 30 kr, 023-83101, Falu Naturskola

Upplev naturen med alla sinnen, både på svenska och engelska, häfte för er som arbetar med funktionshindrade, 125 kr + porto, Vuxenhabiliteringen 018-611 6774

Handledningar: 1) Att göra eget papper 2) Att odla och använda potatis 3) Att odla och använda pumpa och potatis, 30 kr/st, 08-756 88 48

Vattenkort med vattendjur, 50 kr inkl moms, 021- 530 60, jan-christer.svensk@vasteras.se

CD-skiva med vattendjur, bilder att fritt användas, 250 kr inkl moms, 021-530 6, jan-christer.svensk@vasteras.se